

Wyrok z dnia 25 stycznia 2000 r.

II UKN 342/99

Uczęszczanie przez pełnoletniego ucznia do szkoły kształcącej w systemie zaocznym i związana z tym niezdolność do samodzielnego utrzymania się nie uzasadnia wstrzymania wypłaty świadczeń z funduszu alimentacyjnego (art. 12 ust. 3 ustawy z dnia 18 lipca 1974 r. o funduszu alimentacyjnym, jednolity tekst: Dz.U. z 1991 r. Nr 45, poz. 200 ze zm.).

Przewodniczący: SSN Beata Gudowska (sprawozdawca), Sędziowie SN:
Andrzej Kijowski, Andrzej Wróbel.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu w dniu 25 stycznia 2000 r. sprawy z wniosku Magdaleny D. przeciwko Zakładowi Ubezpieczenia Społecznego-Oddziałowi w O.W. o świadczenie z funduszu alimentacyjnego, na skutek kasacji organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 16 marca 1999 r. [...]

o d d a l i ł kasację.

U z a s a d n i e

Magdalena D., uprawniona do świadczeń z funduszu alimentacyjnego, która uzyskała pełnoletność w dniu 9 lipca 1996 r. i ukończyła Zasadniczą Szkołę Zawodową w czerwcu 1998 r., rozpoczęła naukę w systemie zaocznym w Technikum Zawodowym w K. w roku szkolnym 1998/99. Fakty te stały się przesłanką wydania przez Oddział Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w O.W. decyzji o zaprzestaniu wypłacania jej świadczeń z funduszu alimentacyjnego od października 1998 r. z powodu nieuczęszczania do szkoły dziennej.

Sąd Wojewódzki-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Kaliszu, rozpoznając odwołanie, wyraził - na podstawie art. 12 ust. 3 w związku z art. 6 ust. 3 ustawy z dnia 18 lipca 1974 r. o funduszu alimentacyjnym (jednolity tekst: Dz.U. Nr z 1991 r. Nr 45, poz. 200 ze zm.) - pogląd, że odwołująca się nie utraciła prawa do świadczeń z funduszu przez to, iż podjęła naukę w systemie zaocznym, bowiem przepis ten nie

wymaga, aby warunek kontynuacji świadczeń dotyczył nauki w szkole dziennej. W konsekwencji wyrokiem z dnia 30 listopada 1998 r. zmienił decyzję organu ubezpieczeń społecznych z dnia 9 września 1998 r. i przyznał jej prawo do tych świadczeń, także po dniu 1 października 1998 r.

Sąd Apelacyjny w Łodzi oddalił zawarty w apelacji Oddziału Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w O.W. zarzut naruszenia prawa materialnego. W bezspornym stanie faktycznym ustalonym w postępowaniu przed pierwszą instancją, posłużył się argumentem prawnym Sądu Wojewódzkiego, że zastosowany w sprawie przepis art. 12 ust. 3 ustawy o funduszu alimentacyjnym samodzielnie reguluje kwestię zaprzestania wypłaty świadczeń z tego funduszu. Taki sposób regulacji prawnej - jak przyjął - wskazuje na zamiar ustawodawcy postawienia innych warunków do świadczeń z funduszu osobom starającym się o nie i tym, którym grozi ich utrata. Tylko bowiem przy odstępieniu od wstrzymania wypłaty ustawodawca nakazał zbadanie, czy po osiągnięciu pełnoletności osoba uprawniona do świadczeń kształci się w szkole, bez sprecyzowania, czy chodzi o naukę w systemie dziennym. Co więcej, ustalił, że skarżąca, wobec braku ofert pracy, spełnia alternatywny warunek niemożności samodzielnego utrzymania się. W tej sytuacji wyrokiem z dnia 16 marca 1999 r. apelację oddalił.

W kasacji, opartej na podstawie z art. 393¹ pkt. 1 KPC organ ubezpieczeń społecznych powtórzył wywód przedstawiony przed drugą instancją zaznaczając, że zaskarżony wyrok narusza przepisy art. 6 ust. 3 oraz art. 12 ust. 3 ustawy o funduszu alimentacyjnym, a także prawa ojca zobowiązanego do alimentacji uprawnionej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Prawo do świadczeń z funduszu alimentacyjnego, zgodnie z przepisem art. 4 ustawy z dnia 18 lipca 1974 r. o funduszu alimentacyjnym przysługuje osobie mającej alimenty ustalone tytułem egzekucyjnym pochodzącym od sądu, których egzekucja okazała się całkowicie lub częściowo bezskuteczna. Na gruncie ustawy o funduszu alimentacyjnym tracą znaczenie przesłanki przyznania świadczeń określone w art. 133 KRO, natomiast kryterium służące ustaleniu obowiązku świadczenia przez fundusz sprecyzowane zostało w art. 6 jako założenie, że osoby te nie posiadają środków utrzymania finansowanych z funduszy państwowych lub społecznych, nie są uprawnione - zgodnie z przepisami o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypos-

politej Polskiej - do zasiłków pieniężnych przewidzianych dla żołnierzy oraz osób zastępczo spełniających obowiązki służby wojskowej, zobowiązanych do świadczeń alimentacyjnych albo osiągnęły pełnoletność i nie uczęszczają do szkoły dziennej, a nie są przy tym całkowicie niezdolne do pracy. Odmowa prawa do świadczeń z funduszu alimentacyjnego z tego powodu nie dotyczy tylko kobiet, które ukończyły 50 lat i mężczyzn po ukończeniu 65 roku życia.

Z treści tego przepisu wynika, że prawo do świadczeń z funduszu przysługuje tym osobom pełnoletnim uprawnionym do alimentów, które uczęszczają do szkoły dziennej lub są całkowicie niezdolne do pracy albo przynajmniej ukończyły podany wyżej wiek. Stan faktyczny, który odpowiada tym założeniom nakazuje Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych dokonywanie wypłat na rzecz osoby dorosłej, oczywiście w czasie trwania obowiązku alimentacyjnego osoby zobowiązanej, która alimentów nie świadczy.

W trakcie realizowania wypłat przez instytucję ubezpieczenia społecznego dysponującą funduszem mogą zaistnieć zdarzenia, z powodu których organ ten powinien podjąć decyzję o zaprzestaniu wypłat. Okoliczności te wymienia art. 12 ustawy jako wygaśnięcie obowiązku alimentacyjnego, osiągnięcie przez uprawnionego pełnoletności, jak też odpadnięcie choćby jednego z warunków, od których zależy przyznanie świadczeń, czyli gdy egzekucja alimentów stała się skuteczna (por. art. 4 ustawy). Przepis ust. 3 art. 12 nakazuje odstąpić Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych (używa zwrotu "odstępuje") od wydania decyzji o zaprzestaniu wypłaty, jeżeli w czasie trwania obowiązku alimentacyjnego pełnoletnia osoba uprawniona kształci się w szkole albo z powodu innych okoliczności nie ma możliwości samodzielnego utrzymania się. A contrario, Zakład Ubezpieczeń Społecznych wydaje decyzję o wstrzymaniu świadczeń, jeżeli po osiągnięciu pełnoletności przez uprawnionego ustał wobec niego obowiązek alimentacyjny, a jeżeli obowiązek ten trwa, gdy uprawniony nie doznaje - z powodu uczęszczania do szkoły lub innych okoliczności - przeszkód w samodzielnym utrzymaniu się.

W rozpoznawanej sprawie argumenty, mające przemawiać za racjami stron, opierają się na porównywaniu treści przepisów art. 12 ust. 3 z art. 6 ust. 3 ustawy oraz próbach ich interpretacji we wzajemnym powiązaniu lub rozłącznie. Dlatego też, w tym punkcie rozważań, konieczne jest spostrzeżenie, że obydwu tym przepisom wspólne jest odnoszenie się do osób dorosłych, które nie są w stanie utrzymać się samodzielnie (jeżeli obowiązek alimentacyjny obciąża ich rodziców - por. art. 133 § 1

KRO) albo pozostają w niedostatku (gdy zobowiązane względem nich do alimentacji są inne osoby - por. art. 133 § 2 KRO), przy czym ustawa o funduszu alimentacyjnym egzemplifikuje przyczyny tej niemożności bądź jako uczęszczanie do szkoły, bądź inne przeszkody, w tym także niezdolność do podjęcia zatrudnienia, które różnią się i są inaczej ukształtowane w przepisie stanowiącym o odmowie prawa do świadczeń (art. 6 ustawy), a inaczej w przepisie dotyczącym wstrzymania ich wypłaty (art. 12 ustawy). O prawie do świadczeń z funduszu alimentacyjnego decyduje uczęszczanie do szkoły dziennej, natomiast o zaniechaniu decyzji wstrzymującej ich wypłatę - uczęszczanie do szkoły, bez bliższego jej określenia. Na tej różnicy skarżący organ buduje własne rozumienie intencji ustawodawcy, jako zamiar zapewnienia prawa do świadczeń z funduszu tylko tym osobom, "które rzeczywiście, ze względów zdrowotnych, czy też niemożności uzyskania jakiejkolwiek pracy, nie mogą nadal uczęszczać do szkoły dziennej i nie mają możliwości samodzielnego utrzymania" i twierdzi, że tej intencji obce było odmienne potraktowanie uprawnionych tylko ze względu na to, czy świadczenia alimentacyjne już pobierały, czy dopiero występują o nie. Z twierdzeniem tym można się zgodzić, gdy weźmie się pod uwagę, że inny jest zakres obowiązku alimentacyjnego rodziców, a inny instytucji państwa, przejmującej jego obowiązek. Niejasność, dlaczego ustawodawca w tym przepisie, który traktuje o wstrzymaniu świadczeń nie posługuje się określeniem szkoły użytym w art. 6 ust. 3 ustawy zostaje wyeliminowana, gdy przepis art. 12 ust. 3 ustawy odczyta się jako odnoszący się do osób utrzymujących się ze świadczeń z funduszu, które stają przed utratą tego środka utrzymania wobec osiągnięcia pełnoletności. Nakazując Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych, by przed wydaniem decyzji o wstrzymaniu wypłat rozważył sytuację tych osób, ustawodawca tylko przykładowo (na co wskazuje zwrot "albo z powodu innych okoliczności") wskazuje, na co organ ten powinien zwrócić uwagę. Generalnie chodzi o sytuację życiową osoby dorosłej, kontynuującej naukę, nie przygotowanej jeszcze do samodzielnego życia, dla której to, że osiągnęła pełnoletność niczego nie zmieniło, jak też nie został uchylony wobec niej obowiązek alimentacyjny z art. 128 KRO. Przy takim odniesieniu się do przepisu art. 12 ust. 3 ustawy chybione okazuje się stwierdzenie skarżącego, że orzeczenie Sądu Apelacyjnego narusza prawa ojca zobowiązanego do świadczeń, albowiem jego obowiązek trwa, dopóki nie zostanie uchylony. Upada też argument, że intencją ustawodawcy nie było odmienne traktowanie osób, które po raz pierwszy ubiegają się o świadczenia, od tych które je pobierają. Przeciwnie, należy wysnuć wniosek, że do

czasu uzyskania własnych możliwości utrzymania się, istnieje obowiązek kontynuacji świadczeń z funduszu alimentacyjnego.

Stąd teza, że uczęszczanie po osiągnięciu pełnoletności do szkoły kształcącej w systemie zaocznym i związana z tym niezdolność do samodzielnego utrzymania się nie uzasadnia wstrzymania wypłaty świadczeń z funduszu alimentacyjnego.

Na koniec wypada jeszcze zauważyć, że wyrażony wyżej pogląd antycypuje zmianę ustawową, jaka nastąpiła od dnia 1 stycznia 2000 r., albowiem ustawodawca zrezygnował z wymagania, by osoba dorosła, starająca się o świadczenia z funduszu alimentacyjnego, uczęszczała do szkoły dziennej stanowiąc, że świadczenia z funduszu alimentacyjnego nie przysługują m.in. osobie, która po osiągnięciu pełnoletności nie kształci się w szkole - bez żadnego dookreślenia - i nie jest uznana za osobę o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności lub nie posiada orzeczenia traktowanego na równi z orzeczeniem o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, chyba że ukończyła 50 lat (por. art. 1 pkt 3 lit. b ustawy zmieniającej z dnia 7 października 1999 r. - Dz.U. Nr 90, poz. 1000). Zmianie uległa także treść art. 12 ust. 3. W brzmieniu obowiązującym od dnia 1 stycznia 2000 r. przepis ten stanowi tylko o tym, że Zakład Ubezpieczeń Społecznych odstępuje od wydania decyzji o zaprzestaniu wypłaty świadczeń z funduszu alimentacyjnego w czasie trwania obowiązku alimentacyjnego, jeżeli po osiągnięciu pełnoletności osoba uprawniona do świadczeń nie ma możliwości samodzielnego utrzymania się (por. art. 1 pkt 7 lit. b) ustawy zmieniającej z dnia 7 października 1999 r. - Dz.U. Nr 90, poz. 1000).

Wszystkie te względy doprowadziły Sąd Najwyższy do oddalenia kasacji (art. 393¹² KPC).

=====